

Florijan Škunca

PREGLED NOVIJE SAKRALNE ARHITEKTURE (II.)

CRKVA KAO SAKRALNI PROSTOR

Crkvi kao zgradi moguće je pristupiti s različitih polazišta i svaki od tih načina promatranja uvjetuje izbor pojedinih naglasaka koje tražimo u crkvi kao građevini. Ovdje crkvu promatramo samo kao sakralni prostor i prema tome naše zanimanje se usmjerava prema elementima koji crkvenu zgradu obilježavaju kao sakralni prostor.

1. Znak vjernika katolika

Kod projektiranja crkava potrebno je posebno voditi računa da je to znak koji svojom vanjskom pojavom jasno govori da je to sakralni prostor koji se očito razlikuje od građevina namijenjenih npr. sportskim borilištima ili poslovnim uređima. Crkva mora biti vjerski znak, tj. mora navani izražavati duhovno bogatstvo i intimni duhovni doživljaj koji vjernik (u ovom slučaju kršćanin-katolik) posjeduje u dubini svoje duše.

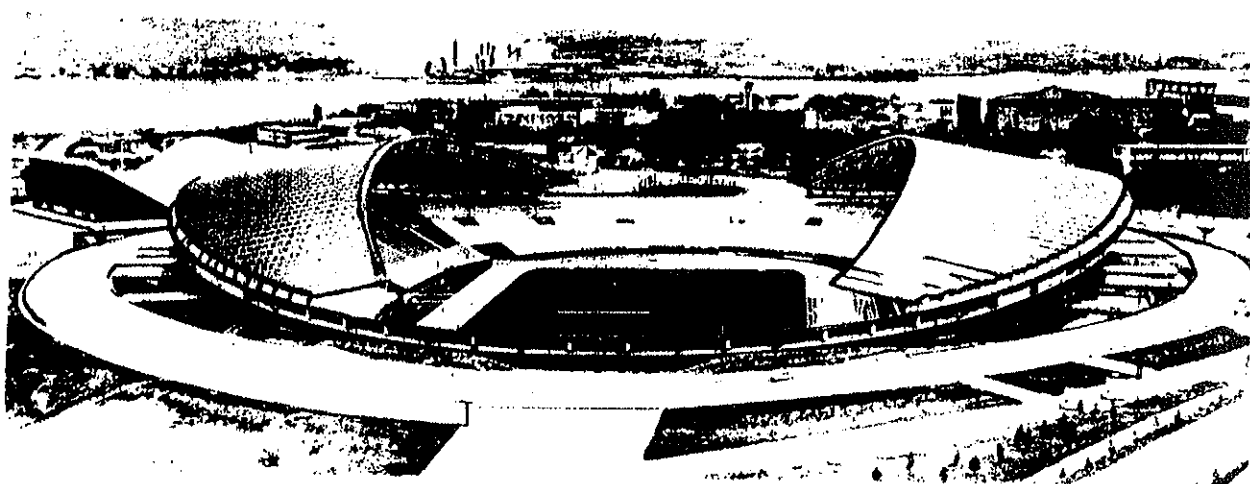
Primjer znaka u profanoj arhitekturi
Poslovni toranj „Zagrebčanka“, Zagreb
1976.

Auktori: Slavko Jelinek, Berislav Vin-
ković.

Možemo mirne duše reći da je crkveni objekt svojom vanjštinom trajna povijest, svjedočenje, naviještanje viših stvarnosti. Zbog toga se mora jasno razlikovati od drugih objekata gdje se sakupljaju ljudi kao što su to npr. kazališta, koncertne dvorane, banke i sl.

Da bi crkvena građevina odgovorila svome osnovnom postulatu, arhitekt mora voditi računa o načinu arhitektonskog izražavanja pojedinih kultura i sredine u koji uključuje dotični sakralni objekt. Ovdje priloženi primjeri mogu to potvrditi. Neki su od njih više a neki manje uspješni već prema tome da li izražavaju „sabranost, sjedinjenost, Božju prisutnost, tj. prisutnost vječnoga u vremenu” (Ratzinger).

Primjer znaka u profanoj arhitekturi
Gradski stadion, Split 1979.
Auktor: Boris Magaš.

2. Dimenzioniranje, oblik i raspored

a) Dimenzioniranje

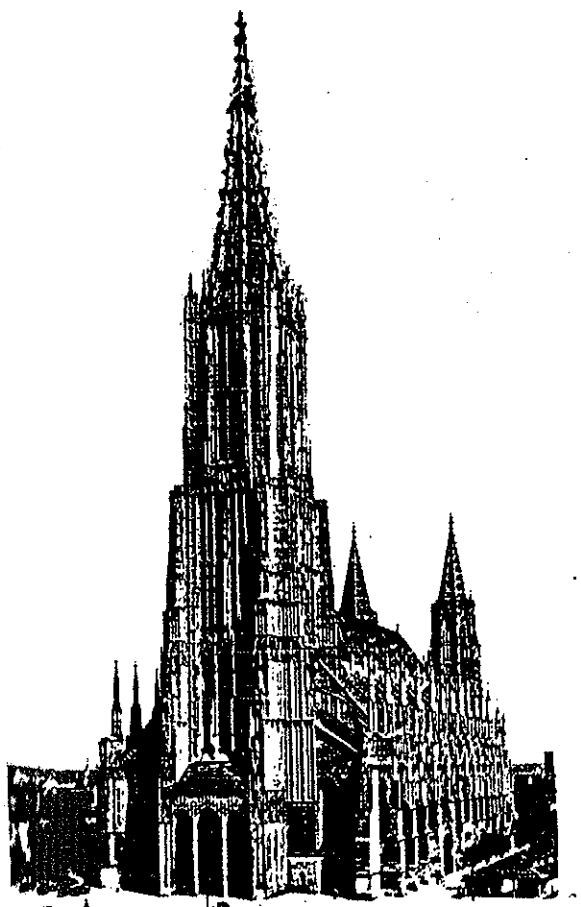
Pravilno dimenzioniranje sakralnog prostora je veoma važan faktor za pravilno doživljavanje sakralnog prostora i sakralnog doživljaja u tom prostoru. Dimenzioniranje ovisi o elementima koji ulaze u sakralni prostor i o broju vjernika u zajednici za koju se dotični objekt gradi. Svim sudionicima vjerskog skupa prostor mora omogućiti da dobro i bez naprezanja mogu vidjeti i čuti predsjedatelja vjerskog slavlja i službenike koji nastupaju s ambona.

Dileme kod dimenzioniranja obično nastaju zbog ogromnog variranja broja sudionika. Očit je primjer velike oscilacije broja prisutnih vjernika na svakodnevnom bogoslužju i na nedjeljnom. Božić i neki drugi izvanredni blagdani još više povećavaju razliku s brojem svakodnevnih sudionika u bogoslužju. Tome proble-

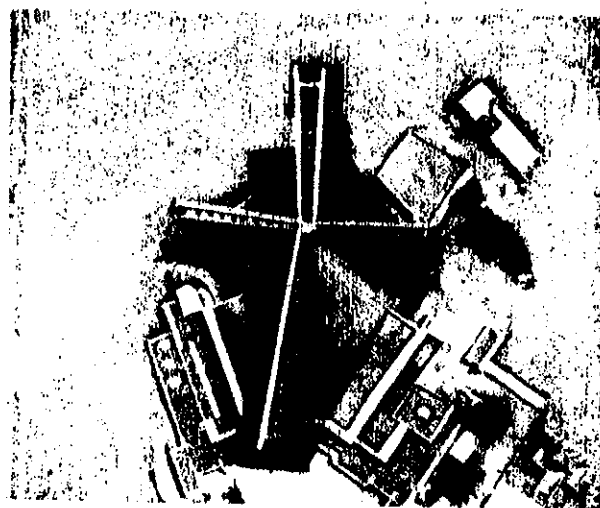
mu može se doskočiti tako da se istovremeno izgrade dva sakralna prostora i to na taj način da se u oba prostora uklapa i to na taj način da se u oba prostora uklapa isto svetište. Manji prostor se koristi za svakodnevno bogoslužje, a veći za nedjelje i blagdane. Priloženi tlocrt crkve Svete Družine u Ljubljani tipični je pokušaj takvog rješavanja.

Intimnost prostora je veoma važna psihološka predispozicija za doživljaj zajedništva. Mala zajednica u velikom prostoru postiže suprotan učinak. Pogotovu ako je još i raštrkana.

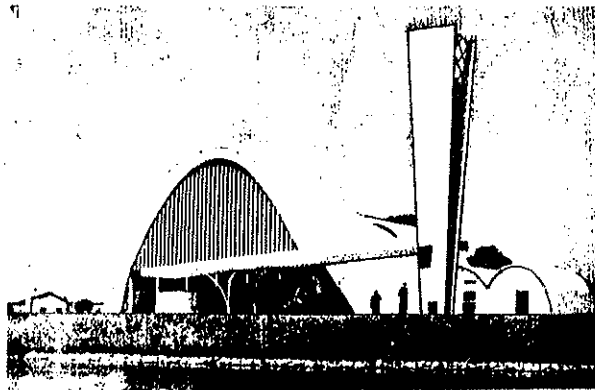
Velike dimenzije katedrala i pojedinih gradskih crkava imaju svoju opravdanost jer se tu, barem povremeno, okuplja velika zajednica ili se odvijaju svečaniji i raskošniji obredi za koje je potreban komodan prostor. Postoje i druga opravdanja. Specifičan suvremeni primjer jest crkva Svetoga Križa u Sigetu (Zagreb). Ta crkva velikih dimenzija ustupa te svoje „dimenzije” i okolnim župama za vršenje izvanrednih obreda za koje one nemaju odgovarajućih prostora. To su npr. prigode prve pričesti, krizme i sl.

Primjer znaka sakralnih objekata u gotici
Katedrala u Muensteru

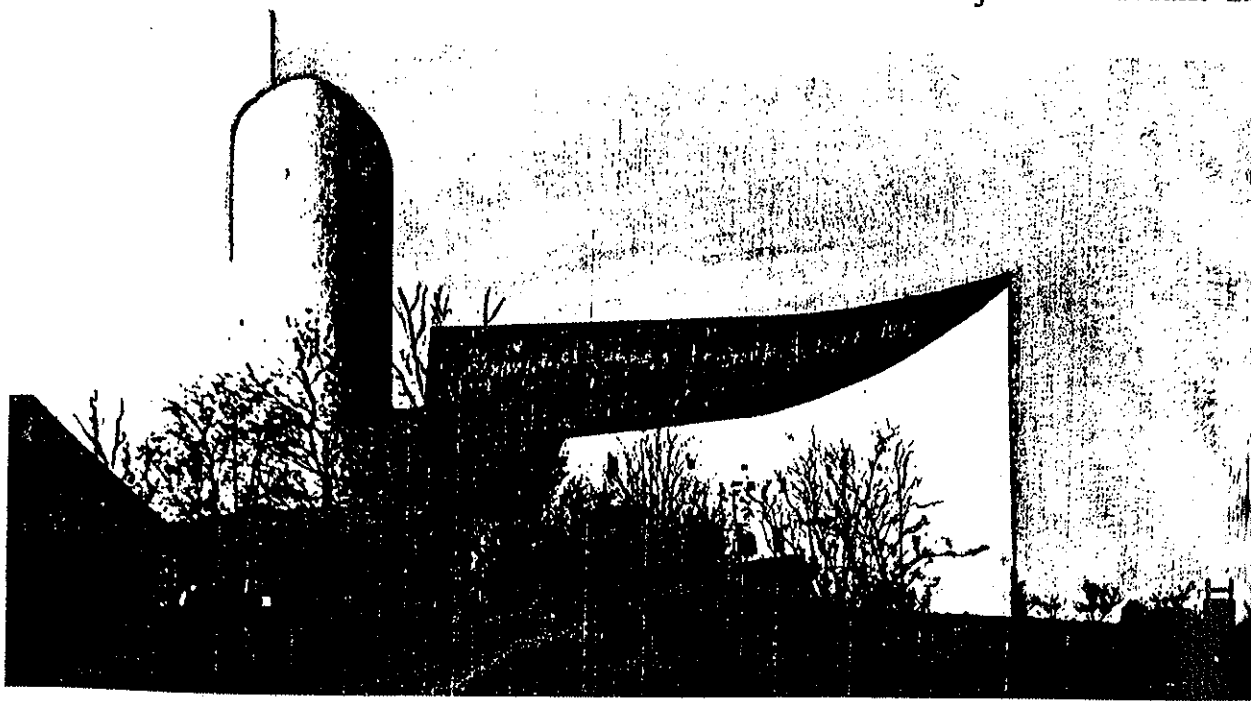
Znak u obliku križa Katedrala u Tokiju.
Auktor: Kenzo Tange.

Znak u obliku šatora Sv. Franjo, Brazil 1948.

b) Oblik sakralnog prostora

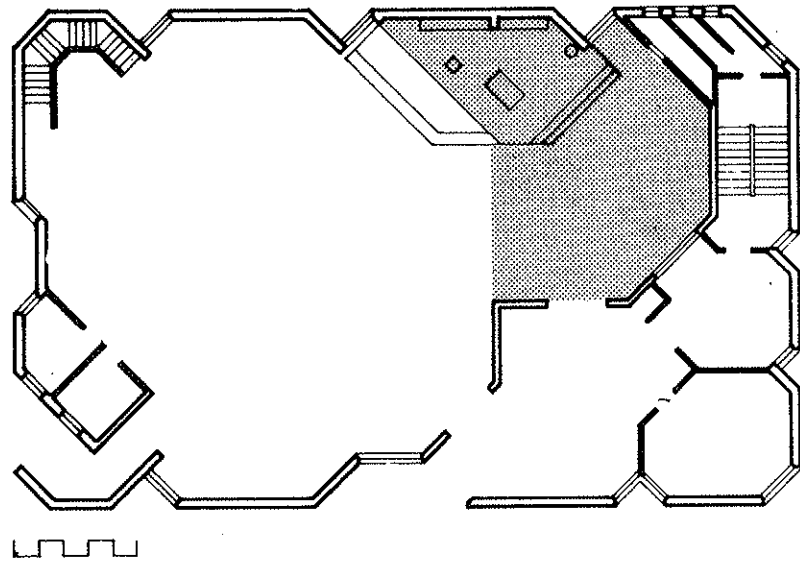
O povijesnom razvoju tlocrta sakralnih prostora bilo je govora i na stranicama naše revije kad je bio govor o razvoju sakralnog prostora. Ovdje ćemo se više zadržati na suvremenim oblicima. To pitanje tretirano je i u Općoj uredbi Rimskog misala posebno u brojevima 253-280. Tu se, između ostaloga, ističe: „Opće uređenje svetog prostora mora biti takvo da na neki način daje sliku sabrane za-

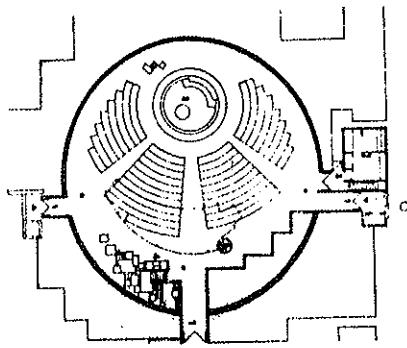
Znak u obliku broda Notre-Dame-du-haut, Ronchamp 1954.
Auktor: Le Corbusier.

jednice, da omogućuje odgovarajući raspored sviju i pogoduje pravilnom vršenju svake pojedine službe” (br. 257). Čitavi sakralni prostor „treba tijesno povezati u jednu cjelinu tako da jedinstvo svekolikoga svetog puka po tome dođe jasno do izražaja. Priroda i ljepota prostora i svega namještaja treba da unapređuje pobožnost i očituje svetost slavljениh otajstava” (br. 257). Te nas smjernice i odredbe nekako upućuju na centralne oblike: krug, kvadrat, šesterokut, osmerokut. . .

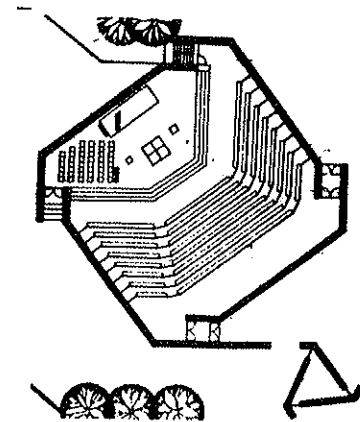
„Blagdanska“ crkva i kape-
la za radne dane s istim
oltarom. Sv. Družina, Ljub-
ljana.
Auktor: Ivan Bregant.

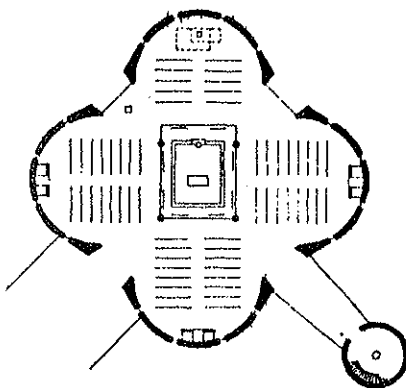
RAZNI OBLICI CENTRALNIH TLOCRTA

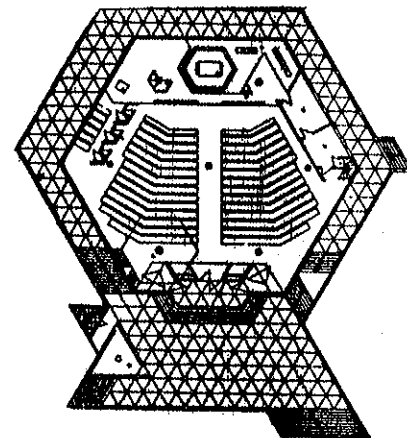
Sv. Nikola, Muenchen
1960-63.
Auktor: Hj. Lill

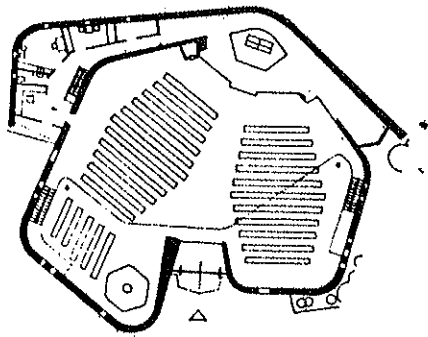
Sv. Ludvik, Fischbach
1968-70.
Auktor: A. Atzberger.

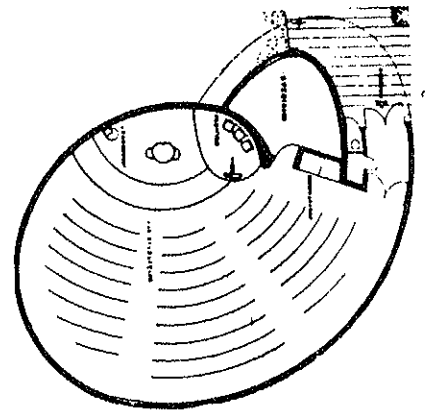
Projekt neizvedene crkve,
1959.
Auktor: G. Fiedler.

Rechtenbach 1961-62.
Auktor: A. Peter.

Duesseldorf, 1963-65.
Auktori: Hentrich i
Petschnigg

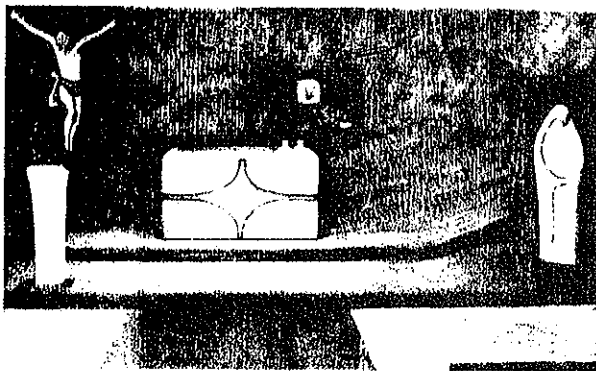

Braunschweig 1962-63.
Auktor: H. Kaminiarz.

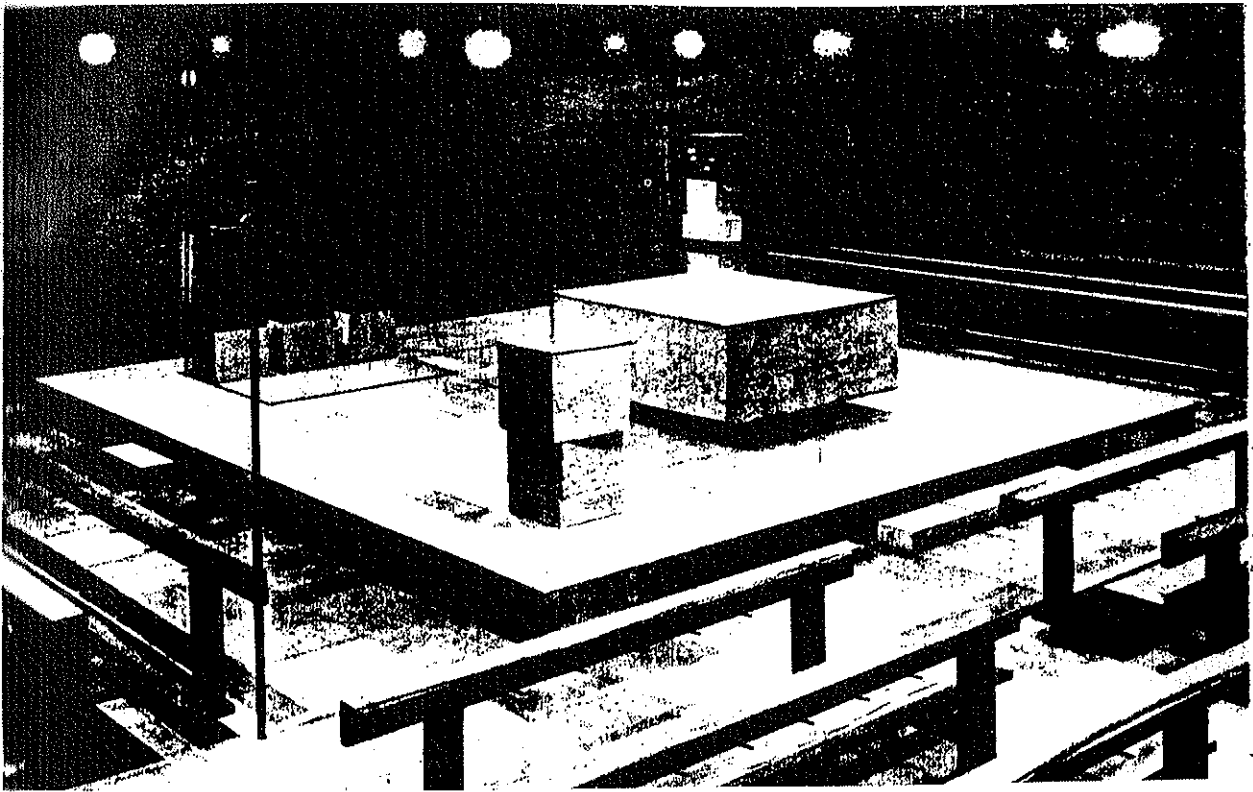
3. Smještaj elemenata u svetištu

Da bi se pravilno smjestili i dolično rasporedili elementi koji po propisima trebaju naći svoje mjesto u svetištu, treba najprije dobro uočiti koja je svrha i teološko obrazloženje dotičnog elementa, zatim važnost u relativnom odnosu prema drugim elementima i prema cjelini i, na kraju, da i sami raspored bude umjetnički izraz koji hrani vjeru i pobožnost a da je istovremeno u skladu s istinitošću značenja i svrhe kojoj služi.

PPRIMJERI UREĐENJA SVETIŠTA

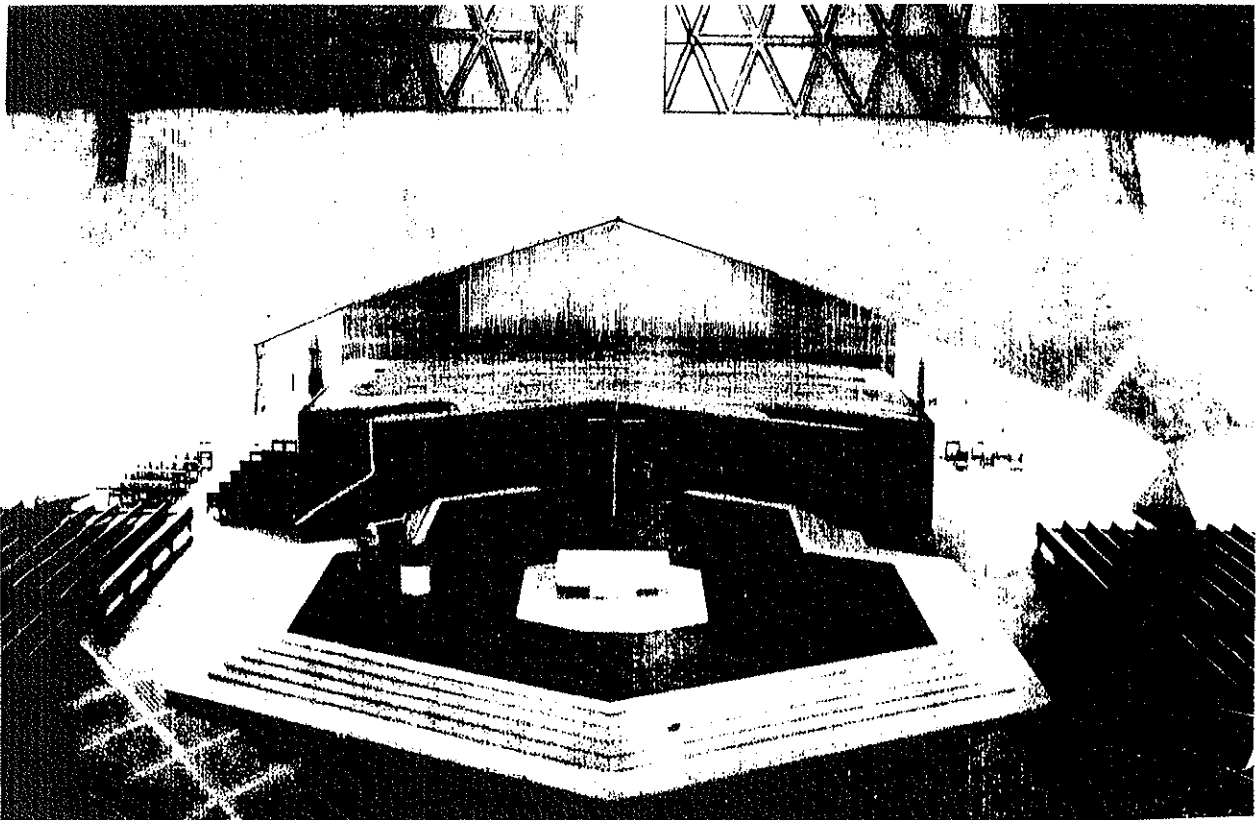

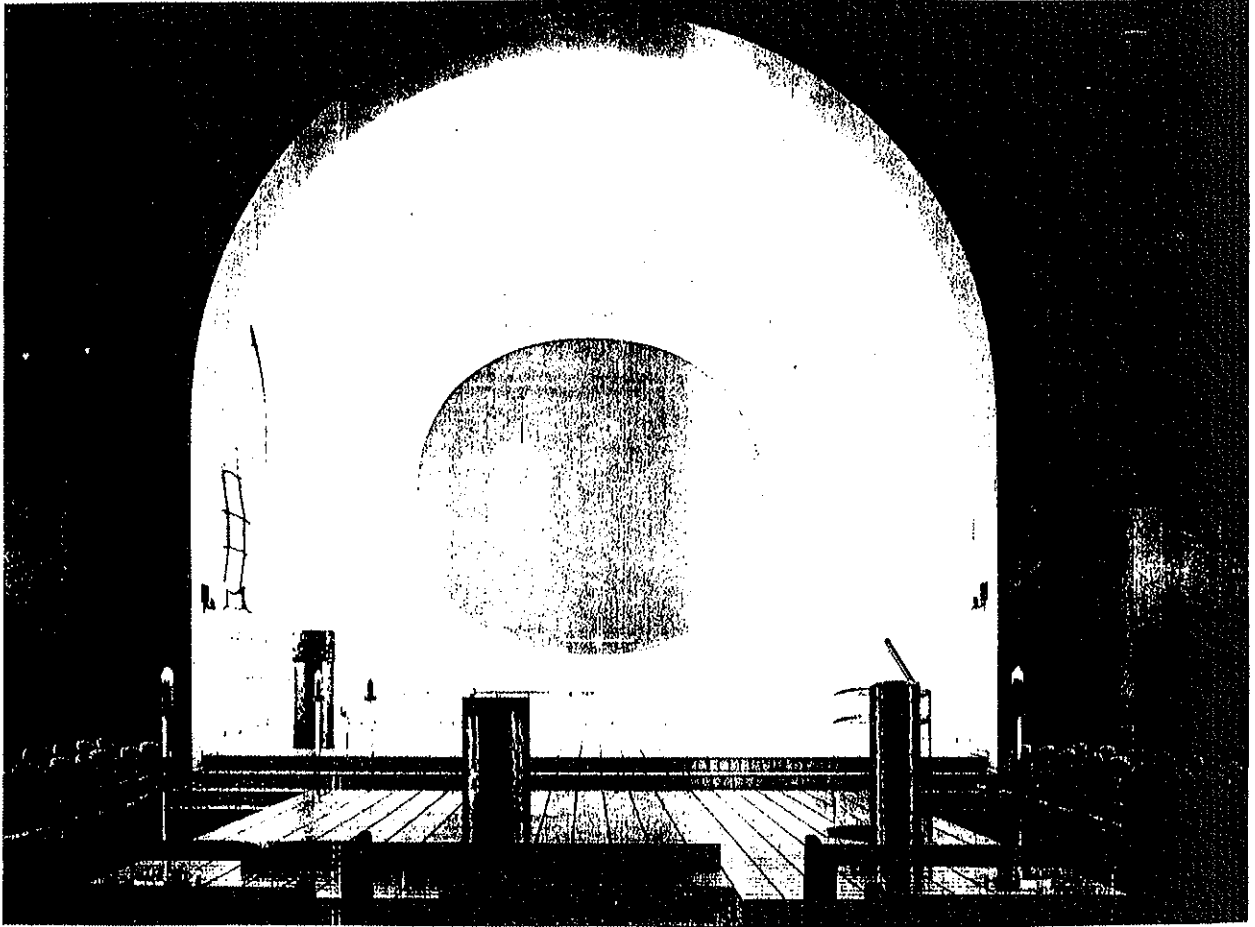
S. Stefano, Parabiago, Italia 1979.
Auktori: Centro Ave Loppiano.

Sv. Elizabeta, Sengenthal 1967.
Auktor: F. Gaertner.

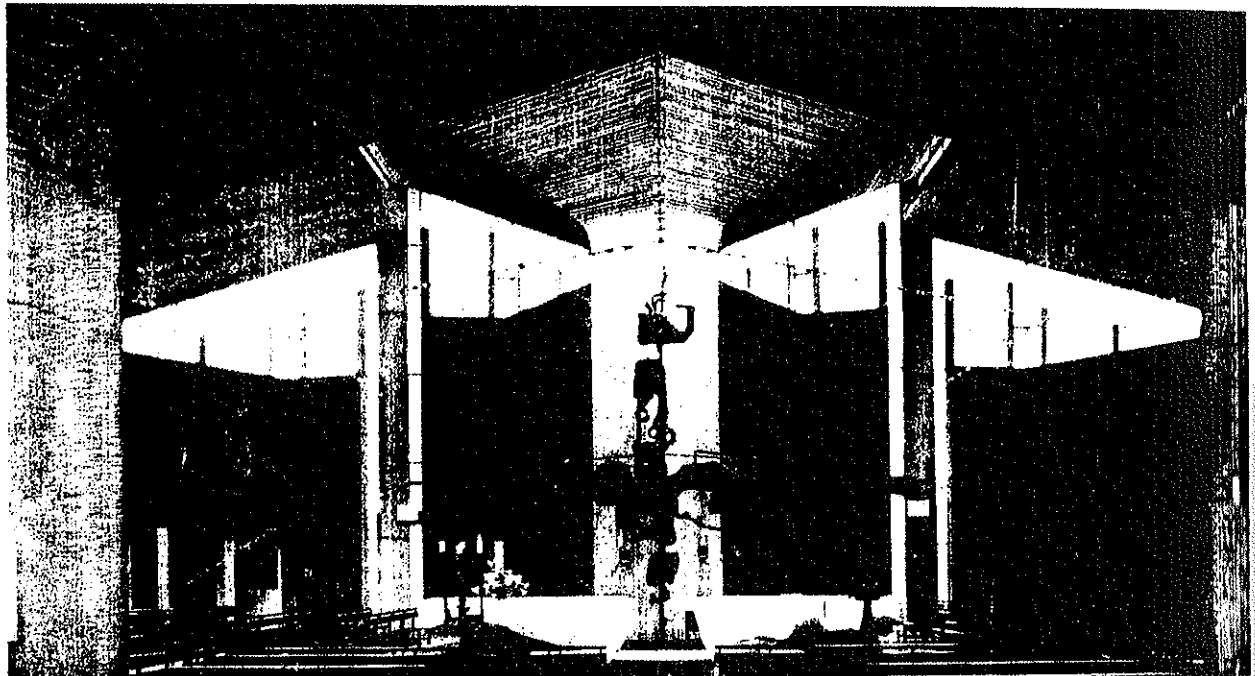
Sv. Marija, San Francisco, 1962.
Auktori: Mc Sweeney, Ryan, Lee.

St. Ludvig, Ibbenbueren 1971.
Auktor: D.G. Baumewerd.

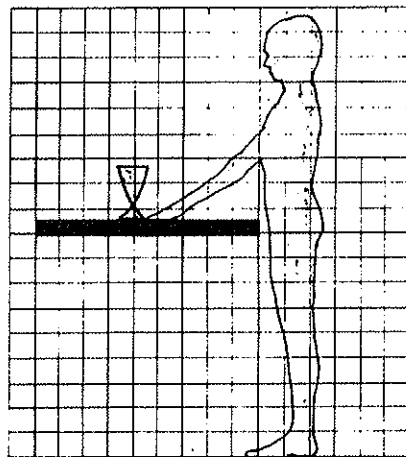
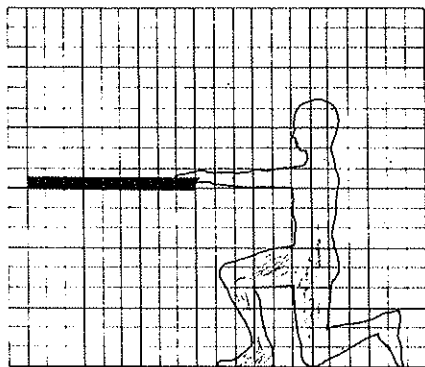
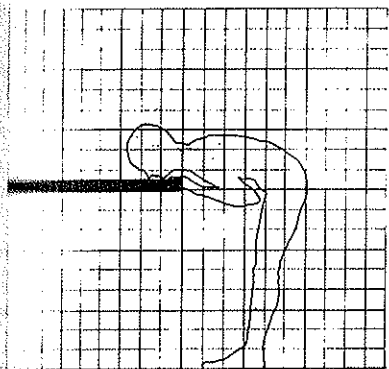
Heilig-Geist-Kirche, Emmerich 1965-66.
Auktor: D.G. Baumewerd.

a) Oltar

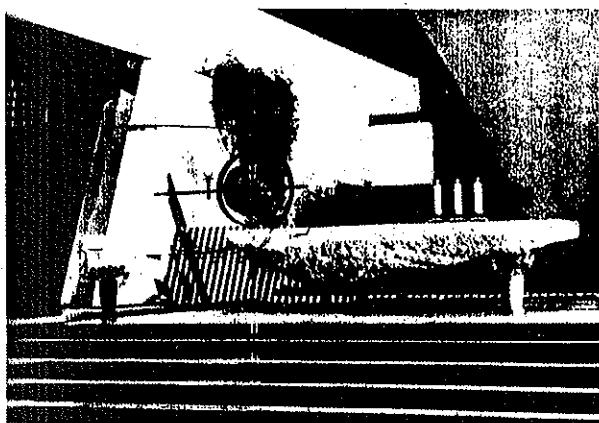
Oltar je središnji i najznačajniji elemenat u sakralnom prostoru. Zbog toga arhitekt treba paziti da oltar „zauzima takvo mjesto da bude uistinu središte kamno se samo od sebe usređuje pažnja svekolike zajednice vjernika” (OUM br. 262). Njegovo je mjesto u sredini prezbiterija. U polukružnim oblicima tlocrta za koje smo rekli da su najprikladniji, oltar dolazi posebno do izražaja i svima je blizu. Svi su okupljeni oko njega.

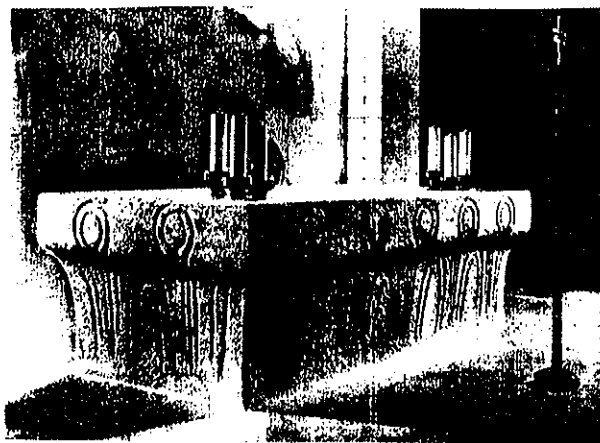
Oltar: Ergonomske mjere

Materijal od koga je izrađen oltar ima svoj simbolički govor. Najprikladnije je da oltarna ploča bude od prirodnog kamena i tako simbolizira Krista ugaoni kamen na kome je izgrađena otajstvena zajednica koja se očituje u liturgijskim činima. Oltar može biti izrađen i od drugoga materijala, ali treba dobro promisliti prije nego se odlučimo za neki drugi materijal u kamenim crkvama, pogotovo ako je i okolina crkve pretežno kamenjar.

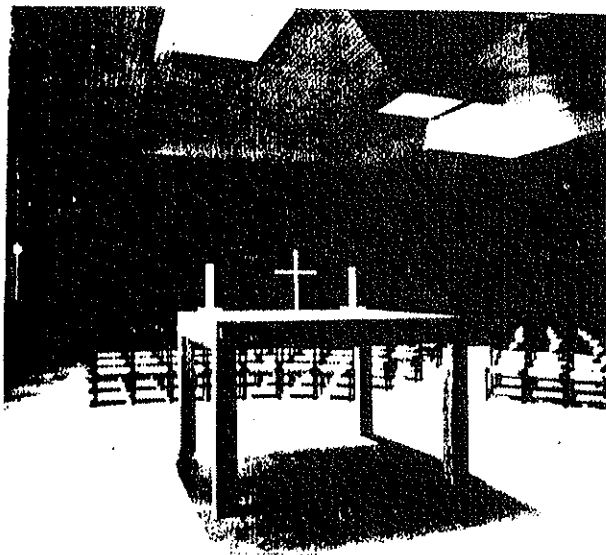
RAZNI OBLICI OLTARA

Sv. Benedikt, Ebenhausen.
Auktor: H. Heps.

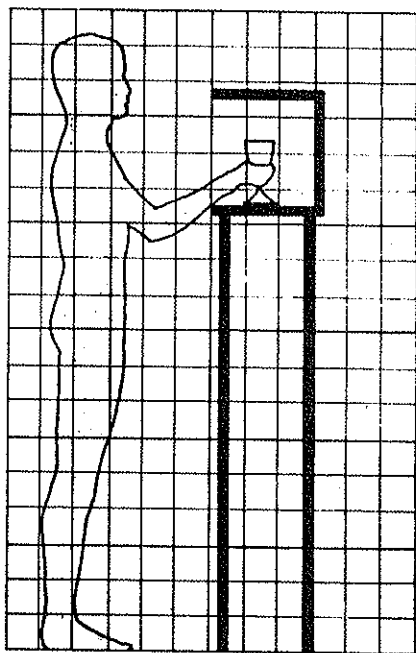
Nowa Huta
Auktor: W. Pletrzyh.

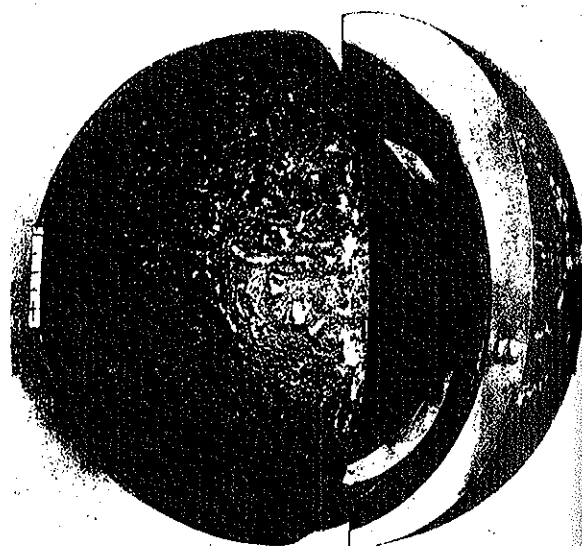
Župni centar, Zuerich.
Auktor: K. Higi.

b) Svetohranište

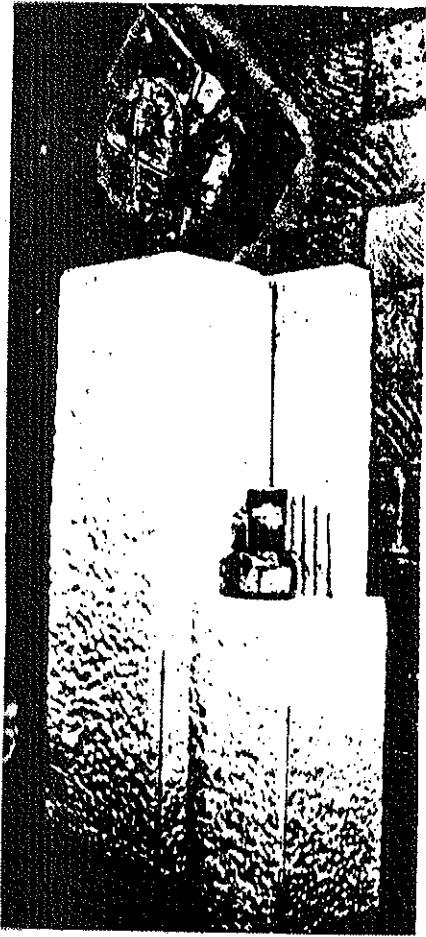
Svetohranište (tabernakul) služi za čuvanje presvete euharistije. Najidealnije mjesto za svetohranište jest zasebna kapelica u blizini glavnog oltara da bude priladan prostor „za privatno klanjanje i molitvu vjernika” (OUM br. 276) te za zgodno odlaganje preostalih čestica. Kod adaptiranja starih crkvenih prostora možda se zgodno iskoristi neki od pokrajnih oltara ili drugi prikladni dio crkve dostojno urešen.

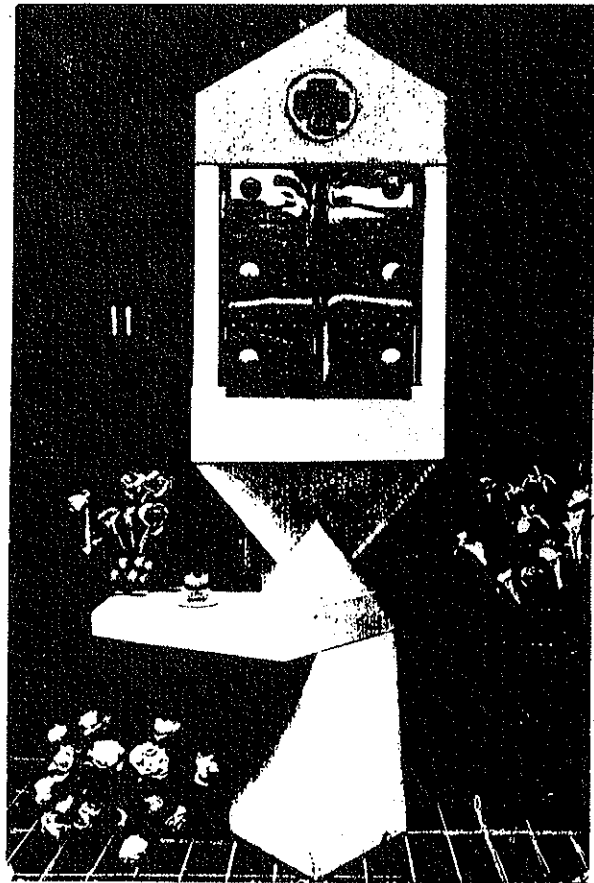
Svetohranište: Ergonomske mjere

Mater Amabilis, Cuneo 1977.
Auktor: Tecla.

Rim
Auktor: Centro Domusdei.

Petričevac
Auktor: J. Fuerst.

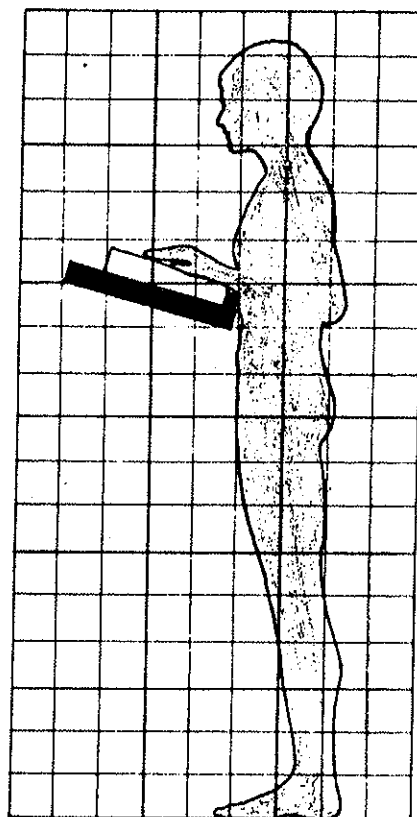
„Madona del lavoro“, Casalgrande 1981.
Auktor: Tecla

c) A m b o n (Mjesto naviještanja Riječi Božje)

Ambonu je mjesto u neposrednoj blizini oltara. Treba biti na istaknutom mjestu i vidljiv iz svakog dijela prostora za vjernike. Ambon treba biti stalan, tj. pričvršćen i nije prikladno da to bude pomični stalak. Izgledom i postavom treba biti u službi naviještanja Riječi Božje.

Ambon: Rim, Centro Domusdei

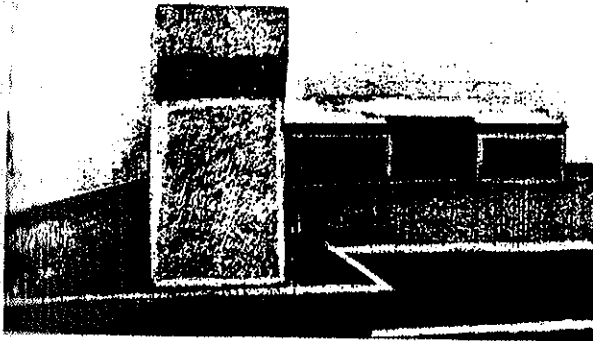

Ambon: Ergonomske mjere

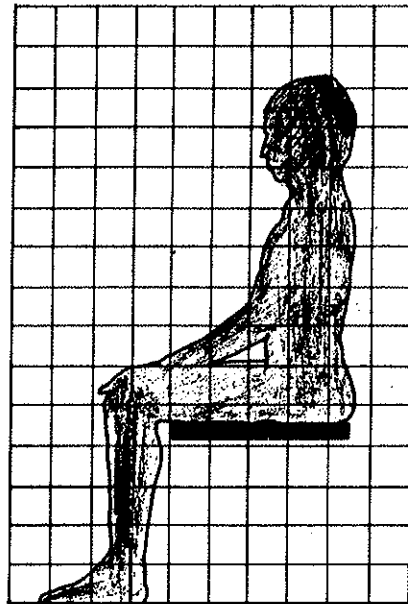
d) Sjedalo predvoditelja bogoslužja

Sjedalo predvoditelja bogoslužja treba svojim izgledom i postavom označavati službu predsjedanja i predvođenja liturgijskog slavlja. Najzgodnije je da bude u dnu prezbiterija i da je okrenut prema narodu. Oltar, ambon i sjedalo za predsjedatelja su elementi koji su po svojim funkcijama tijesno povezani a svi se nalaze u prezbiteriju. Arhitekt mora voditi računa da kod projektiranja prezbiterija izbjegava nepotrebno križanje komunikacija sudionika euharistijskog slavlja. Kod projektiranja sjedala za predsjedatelja treba voditi računa da se izbjegava bilo kakav oblik prijestolja (trona).

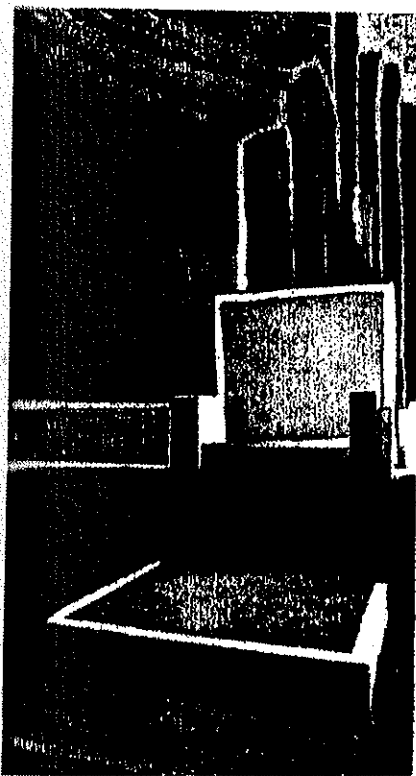
RAZNI OBLICI SJEDIŠTA

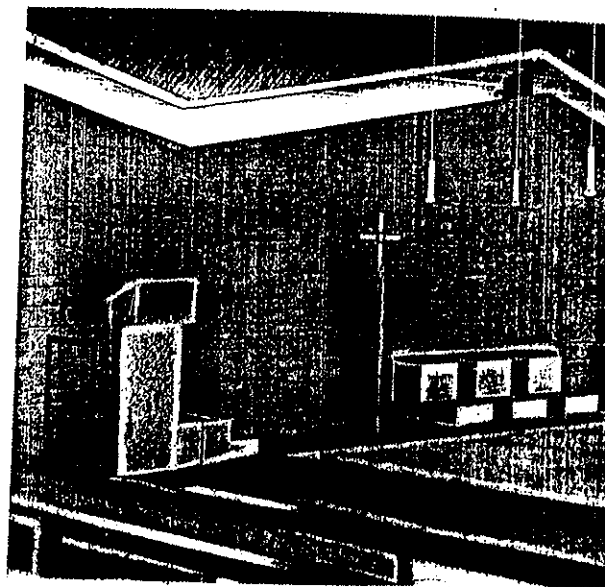
Rim, Centro Domusdei

Sjedalo: Ergonomske mjere

Šv. Severin 1967.
Auktor: S. Oestereicher

Hitzhofen 1967.
Auktor: F. Haindl

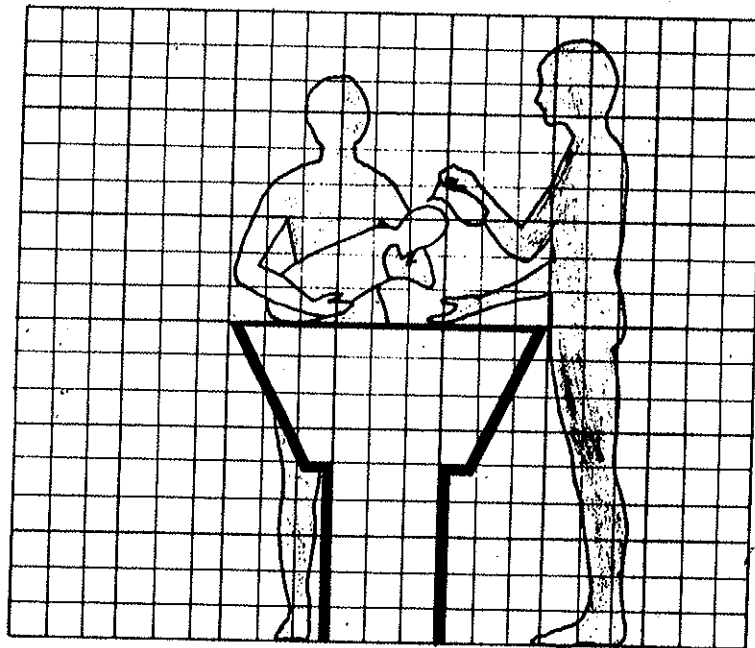
e) Mjesto za pjevače i orgulje

Mjesto za pjevače treba biti tako postavljeno da se vidi da su i oni dio okupljene zajednice vjernika ali da u toj zajednici vrše posebnu službu. Moraju imati neposrednu mogućost komunikacije s predvoditeljem i ostalom zajednicom vjer-

nika. Po naravi njihove uloge, mjesto im je neposredno uz orgulje, iako je tehnički izvedivo posebno izdvojiti sviraonik od ostalih dijelova orgulja.

Orgulje treba postavljati centralno zbog pravilnog širenja zvuka. Nikako nije prikladno postavljanje sa strane. U crkvama klasičnog tlocrta, u kojoj postoji glavna lađa i sporedne lađe, prikladan smještaj orgulja mogao bi biti iza glavnog oltara, ako za to ima dovoljno prostora. U tom slučaju, orgulje trebaju biti sakrivene, jer svetište treba uresiti elementima i sadržajima vezanim uz događaje koji se tu odvijaju. U modernim crkvama koje su najčešće kružnog ili nekoga sličnog centralnog oblika, lakše je postaviti orgulje i mjesto za pjevače. To je najčešće u blizini prezbiterija da se time olakša komunikacija između pjevača i predvoditelja.

f) Krstionica (krsni zdenac)

Krstionica: Ergonomske mjere

Preporuka da se sakrament krštenja podjeljuje za vrijeme nedjeljnoga euharistijskog slavlja kada čitava župska zajednica može simbolički primiti novoga člana određuje i mjesto krstionice u crkvenom prostoru. To je posebna kapela ili drugi prikladni prostor u blizini glavnog oltara.

Rim, Centro Domusdei

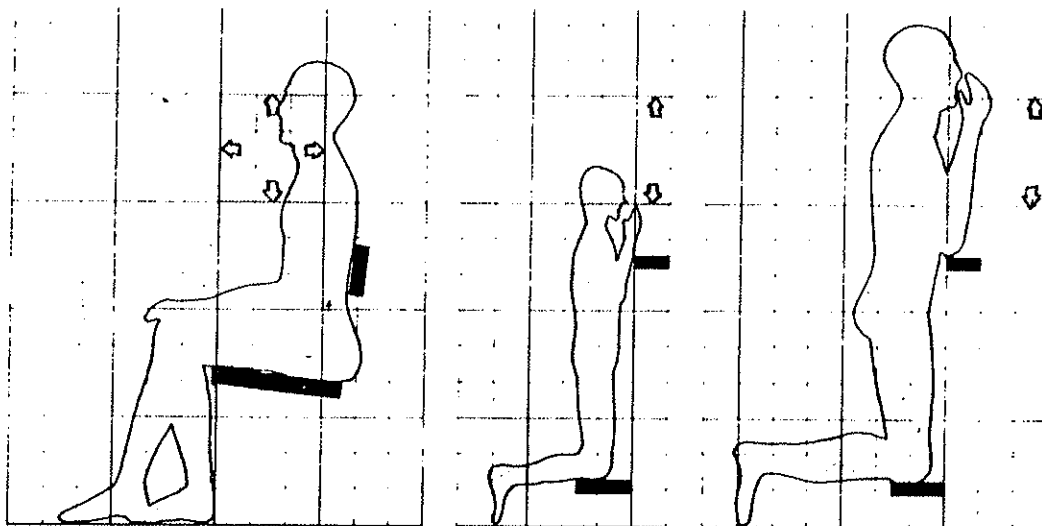

Crkva Duha Svetoga, Nuštar
Auktor: L. Ulman

g) Ispovjedaonica

Kod projektiranja crkava treba predvidjeti i mjesto za pojedinačne ispovijedi. Najprikladnije bi mjesto bilo u pokrajnoj kapeli gdje bi, uz klasične ispovjedaonice, trebalo predvidjeti i prikladnu prostoriju za osobni razgovor s ispovjednikom. Takva mala prostorija je prikladna i za osobe koje slabije čuju.

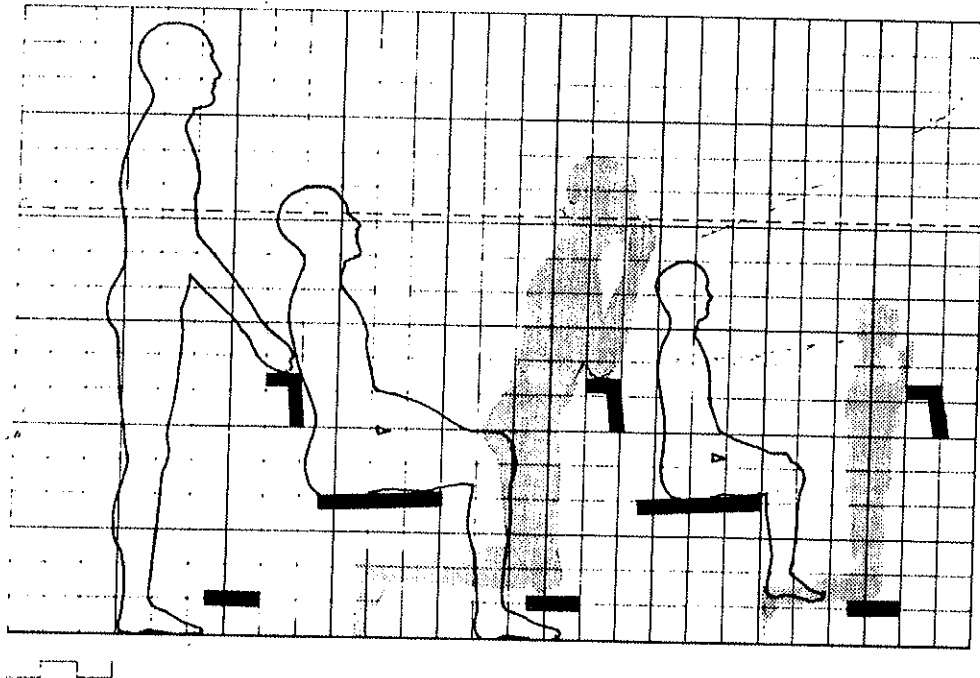
Kod projektiranja klasičnih ispovjedaonica treba dobro pripaziti na ventilaciju i mogućnost zagrijavanja. To se posebno odnosi na prostor u kome boravi ispovjednik, jer on tu boravi i po nekoliko sati.

Ispovjedaonica: Ergonomske mjere

h) Klupe

Klupe trebaju biti tako raspoređene u sakralnom prostoru da pripomognu stvaranju zajedništva okupljene zajednice. Već prema posebnosti crkvenog prostora, treba predvidjeti slobodan prolaz između klupa za svečani ulaz predvoditelja i poslužnika kao i za skladno odvijanje obreda i zajedničkih pokreta cijele zajednice.

21. Klupe: Ergonomske mjere